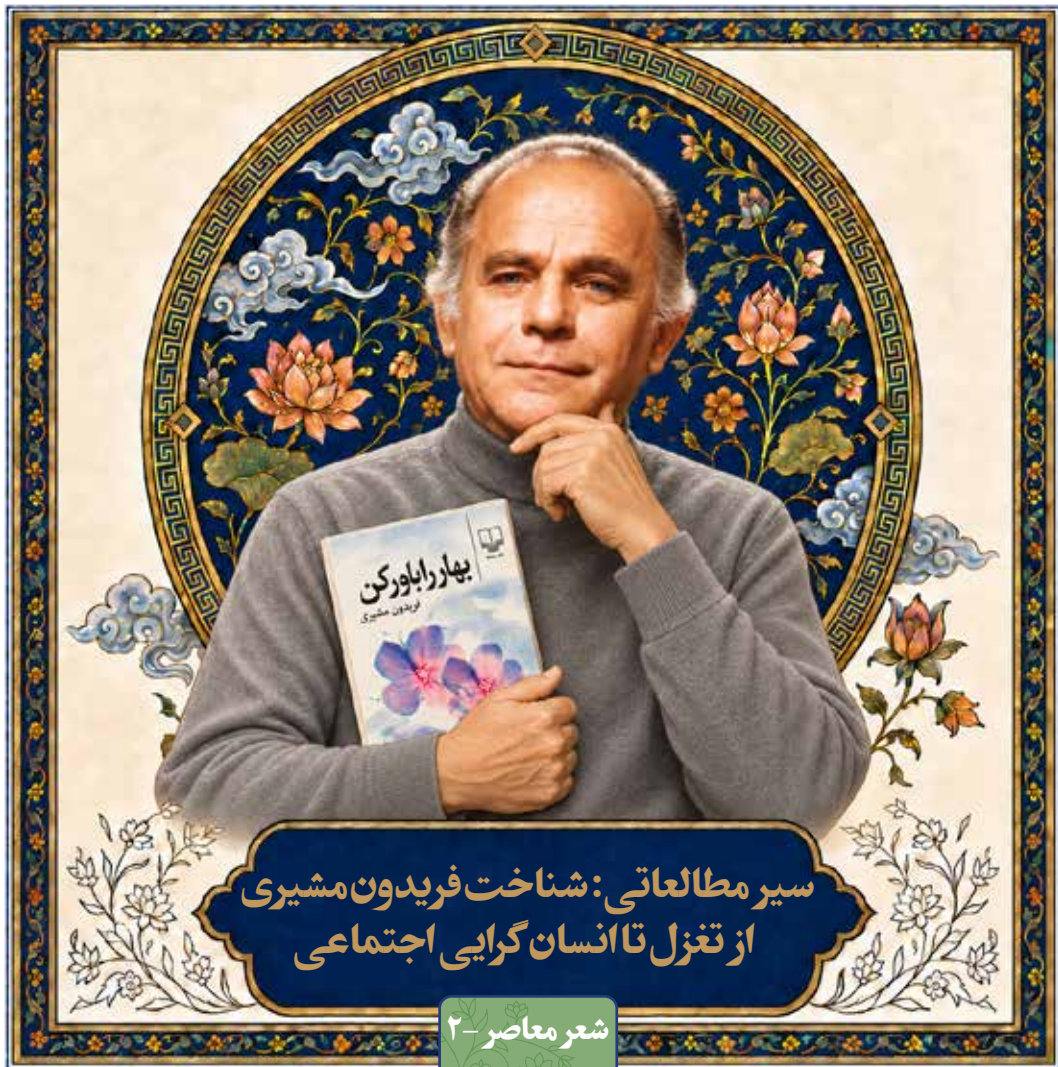
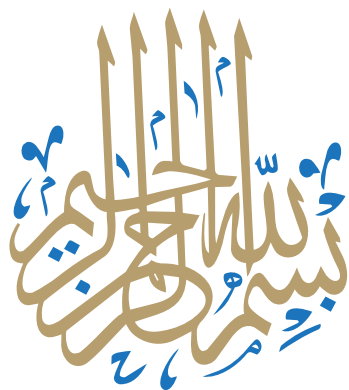

سیر مطالعاتی: شناخت فریدون مشیری
از تغزل تا انسان گرایی اجتماعی

شعر معاصر - ۲

نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

نام سند : سیر مطالعاتی: شناخت فریدون مشیری

از تغزل تا انسان‌گرایی اجتماعی

تنظیم و تدوین : معاونت توسعه کتابخانه‌ها و ترویج کتابخوانی

اداره کل ترویج کتابخوانی و امور فرهنگی

تاریخ تدوین : شهریور ۱۴۰۵

پیشنهاددهنده : مهدی خطیبی (منتقد و پژوهشگر شعر معاصر و

کارشناس مسئول معاونت توسعه کتابخانه‌ها و

ترویج کتابخوانی)

مخاطب : خوانندگان تجربی و علاقه‌مندان به شعر معاصر

پرتال سازمانی www.samanpl.ir

پست الکترونیکی libsystem@iranpl.ir

تلفن: ۶۶۷۴۸۷۹۱ - ۶۶۷۴۲۱۰۸

سامانه پیامکی ۱۰۰۰۴۵۰

نشانی ابتدای خیابان امام خمینی^(۵)، روبه‌روی خیام، کوچه

پست (جنب بانک سپه)، پلاک ۱ ..... کدپستی: ۱۱۳۶۹۳۰۰۰

❀ فریدون مشیری از شاعرانی است که بسیاری از خوانندگان فارسی‌زبان، به‌ویژه در سال‌های نوجوانی، با شعر او به جهان شعر معاصر راه می‌یابند. برخی از مشهورترین سروده‌های او، به‌ویژه شعر «کوچه» با مطلع «بی‌تو مهتاب شبی باز از آن کوچه گذشتم»، حضوری پایدار در حافظهٔ عمومی یافته‌اند و هنوز نیز در میان مخاطبان شعر عاطفی و انسان‌گرایانه خوانده می‌شوند. با این‌همه، جایگاه مشیری را نمی‌توان فقط با اتکا به محبوبیت عمومی او توضیح داد. شعر او از همان دهه‌های میانی قرن حاضر، هم با استقبال گستردهٔ خوانندگان روبه‌رو بوده و هم موضوع نقدهای جدی و گاه تند منتقدان قرار گرفته است. از این منظر، مشیری در یکی از مناقشه‌آمیزترین نقاط شعر معاصر فارسی ایستاده است: شاعری محبوب در حافظهٔ جمعی، اما محل بحث از حیث ارزش ادبی و جایگاه تاریخی. تحولات میدان ادبی در دهه‌های ۱۳۴۰ و

۱۳۵۰ نیز این دوگانگی را آشکارتر می‌کند. در این دوره، با غلبهٔ تدریجی معیارهای تازه در شعر مدرن، به‌ویژه در پی گسترش شعر اجتماعی و سیاسی، ذائقهٔ مسلط ادبی از بسیاری از الگوهای رمانتیک و نوقدمایی فاصله گرفت. واکنش بخشی از حاضران به شعرخوانی مشیری در ده شب شعر انستیتو گوته در سال ۱۳۵۶ را نیز باید در همین بستر فهمید: نه صرفاً به‌مثابهٔ داوری‌ای شخصی دربارهٔ او، بلکه به‌عنوان نشانه‌ای از جابه‌جایی معیارهای ادبی و تغییر انتظارات از شعر.

این سیر مطالعاتی نه در پی تکرار تصویر ستایش‌آمیز از مشیری است و نه می‌خواهد داوری‌های مخالفان او را بی‌چون و چرا بپذیرد. مقصود آن است که شعر مشیری در بستر تاریخی و ادبی خود خوانده شود و نسبت میان محبوبیت عمومی، توانایی‌های شعری، محدودیت‌های زبانی و مضمونی، و جایگاه او در تحولات شعر معاصر سنجیده شود.

از این رو، این سیر با منابع مقدماتی و تاریخ نگارانه آغاز می شود، سپس به پژوهش های مستقل، نقدهای مخالف، و در نهایت خوانش مستقیم دفترهای شعر و کلیات آثار می رسد. در پایان نیز با مطالعه متونی که به تصویر عمومی و تاریخ دریافت او مربوط اند، امکان داوری ای مستقل، سنجیده و مستند فراهم می شود. یادکرد از فریدون مشیری همچنین فرصتی است برای توجه به زادروز او؛ شاعری که در ۳ شهریور ۱۳۰۵ چشم به جهان گشود و در طول زندگی ادبی خود، زبان شعر را با عاطفه، موسیقی، صمیمیت و دغدغه های انسانی پیوند زد. از این رو، زادروز او فقط مناسبتی تقویمی نیست، بلکه بهانه ای برای بازخوانی جایگاهش در شعر معاصر و سنجش میراث شعری او در نسبت با مخاطبان و منتقدان امروز است.

فرهنگ ادبیات
فارسی، مدخل
«فریدون مشیری»

نویسنده: محمد شریفی

ناشر: فرهنگ نشر نو

زمان تقریبی مطالعه: ۲۰ دقیقه

معرفی

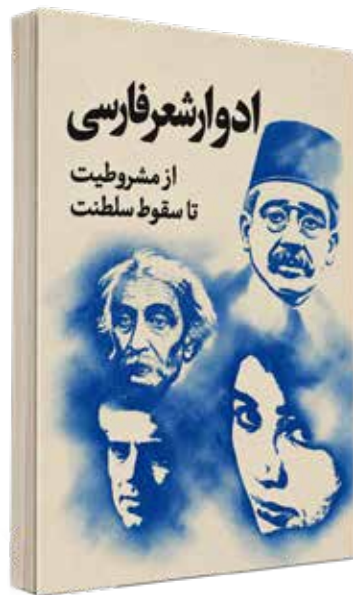
این مدخل دانشنامه‌ای برای آغاز سیر، تصویری فشرده از زندگی، تحصیل، فعالیت‌های مطبوعاتی و مسیر شاعری فریدون مشیری به دست می‌دهد. در آن، به قالب‌های غالب شعرهای آغازین او، به‌ویژه چهارپاره و دوبیتی‌های پیوسته، و نیز به تحول نسبی شعرش از مضامین شخصی به‌سوی افق‌های اجتماعی اشاره شده است. مطالعه این مدخل برای آشنایی اولیه سودمند است، اما طبعاً برای داوری درباره ارزش ادبی آثار، نسبت او با جریان‌های شعری معاصر، و علل محبوبیتش کافی نیست.

ادوار شعر فارسی

نویسنده: محمدرضا شفیعی کدکنی

ناشر: توس

زمان تقریبی مطالعه: ۷ ساعت

معرفی

دکتر شفیعی کدکنی، مشیری را در ذیل جریان «اعتدالیون» و در کنار شاعرانی چون نادرپور، توللی و فروغ (پیش از تولدی دیگر) بررسی می‌کند. از نظر او، این جریان از حیث قالب و مضمون ادامه‌دهندهٔ بخشی از رمانتیسم معاصر بود و با زبانی روان و آراسته، گونه‌ای از شعر نو قدمایی را نمایندگی می‌کرد. اهمیت این بحث در آن است که مشیری را نه به صورت منفرد، بلکه در نسبت با یک جریان تاریخی و زیبایی‌شناختی می‌نشانند و از همین راه، هم جایگاه او را روشن می‌کند و هم حدود آن را.

سایه روشن
شعر نو پارسی

نویسنده: عبدالعلی دست‌غیب

ناشر: فرهنگ

زمان تقریبی مطالعه: ۱۰ دقیقه

معرفی

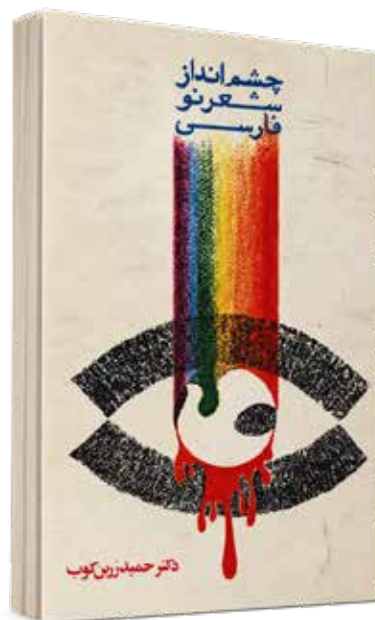
دستغیب در ارزیابی کوتاه خود، روانی، لطافت و سادگی زبان مشیری را از امتیازات شعر او می‌شمارد، اما این ویژگی‌ها را الزاماً هم‌ارز با کشف و نوآوری نمی‌داند. او بر این باور است که شعر مشیری، به‌ویژه در برخورد با مسائل اجتماعی، گاه به بیان‌های کلی نزدیک می‌شود. مطالعه این متن، برای فهم یکی از نقدهای مهم بر شعر مشیری سودمند است: تمایز میان دلنشینی زبانی و عمق تجربه شاعرانه.

چشم انداز
شعر نو فارسی
مقدمه‌ای بر شعر نو:
مسائل و چهره‌های آن

نویسنده: حمید زرین کوب

ناشر: توس

زمان تقریبی مطالعه: ۲۰ دقیقه

معرفی

دکتر زرین‌کوب، ضمن بررسی چند دفتر مهم مشیری، شعر او را ساده، عاطفی و کم‌تحرک می‌داند و بر یکنواختی نسبی برخی مضامین و کندی تحول در آن تأکید می‌کند. با این‌همه، او تصویری کاملاً ایستا از مشیری ارائه نمی‌دهد و در برخی آثار متأخرتر، نشانه‌هایی از دگرگونی در زبان و محتوا می‌بیند. ارزش این منبع در آن است که میان نقد محدودیت‌ها و امکان تحول، توازنی نسبی برقرار می‌کند.

تاریخ تحلیلی
شعر نو

نویسنده: شمس لنگرودی

ناشر: مرکز

زمان تقریبی مطالعه: ۸ ساعت

بخش پیشنهادی: جست و جوی نام «مشیری»
در نام‌نامه‌های مجلدات دوم، سوم و چهارم

شمس لنگرودی، مشیری را در متن دگرگونی‌های شعر معاصر و افول تدریجی رمانتیسم عاشقانه نو قدمایی بررسی می‌کند. در این روایت، شعر مشیری بخشی از جریان مهم دهه ۱۳۳۰ است، اما با تغییر فضای فکری و ادبی، به تدریج از مرکز میدان ادبی فاصله می‌گیرد. اهمیت این کتاب در آن است که شکاف میان محبوبیت عمومی مشیری و پذیرش محدودتر او در محافل پیشرو را در بستر تحولات تاریخی و ذوقی توضیح می‌دهد.

مرحله دوم:
بستر تاریخی و میدان ادبی

شعر متعهد ایران،

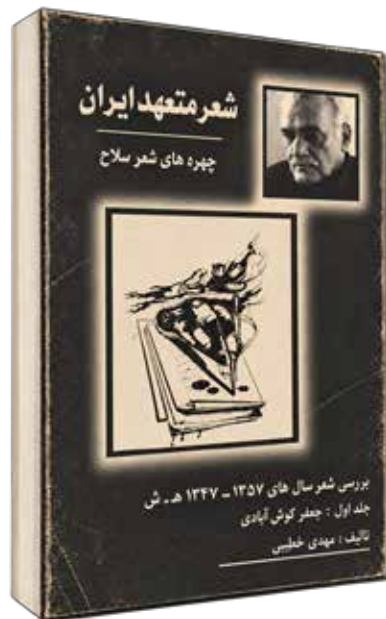
چهره‌های شعر سلاح
(بررسی شعر سال‌های
۱۳۴۷ تا ۱۳۵۷)

نویسنده: مهدی خطیبی

ناشر: آفرینش

زمان تقریبی مطالعه: ۴ ساعت

بخش پیشنهادی: نسل شاعران ساعات سوخته

معرفی

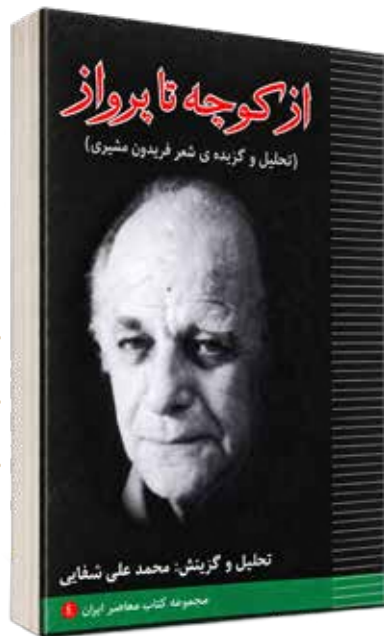
این کتاب، که نگارنده این سیر نویسنده آن است، فضای ادبی و اجتماعی سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۷ را بررسی می‌کند؛ فضایی که در آن، معیارهای شعر پیشرو دگرگون شده و شعرهای تغزلی و غیرانقلابی دیگر موقعیت پیشین خود را نداشتند. مطالعه بخش پیشنهادی به خواننده کمک می‌کند تا افول جایگاه مشیری در برخی محافل ادبی آن دوره را نه فقط در نسبت با قوت و ضعف فردی شعر او، بلکه در پیوند با تحولات فکری و اجتماعی زمانه بفهمد.

از کوچه تا پرواز

نویسنده: محمدعلی شفاعی

ناشر: پایا

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

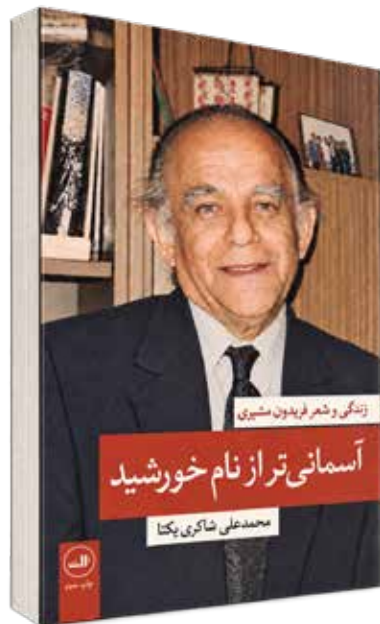
این کتاب از منابع مستقلی است که به‌طور مشخص به شعر مشیری می‌پردازد. مؤلف می‌کوشد مسیر شعر او را از تجربه‌های عاشقانه و عاطفی تا گرایش‌های اجتماعی و انسانی دنبال کند. اهمیت این اثر در آن است که خواننده را از داوری‌های کلی تاریخ‌نگارانه به متن شعرها نزدیک می‌کند و امکان می‌دهد قوت‌ها و محدودیت‌های شعر مشیری بر اساس نمونه‌های مشخص سنجیده شود.

آسمانی‌تر از نام
خورشید

نویسنده: محمدعلی شاکری یکتا

ناشر: ثالث

زمان تقریبی مطالعه: ۴۶ ساعت

معرفی

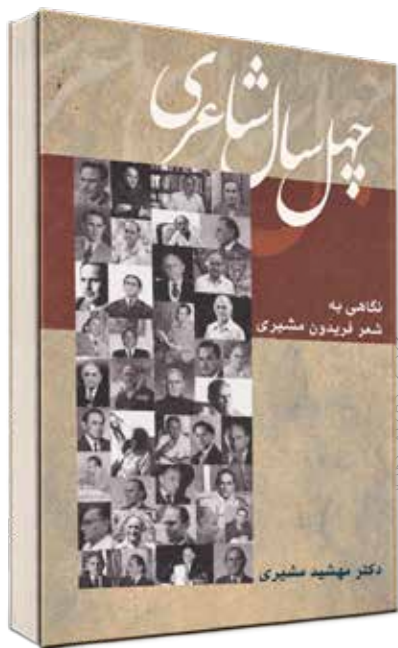
این اثر دو مجلدی از جامع‌ترین منابع مستقل دربارهٔ زندگی و شعر مشیری است. مجلد نخست به زندگی، مسیر شاعری و تحلیل آثار او می‌پردازد و مجلد دوم مجموعه‌ای از شعرها را دربر می‌گیرد. ارزش کتاب در آن است که امکان می‌دهد روایت تحلیلی مؤلف با متن شعرها سنجیده شود. با این حال، خواندن آن باید با نگاه انتقادی همراه باشد تا روایت مؤلف در کنار منابع دیگر و خود آثار شاعر ارزیابی شود.

چهل سال شاعری:
نگاهی به شعر
فریدون مشیری

نویسنده: مهشید مشیری

ناشر: مهر و ابر

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

این کتاب تصویری جمع‌بندی‌شده از چهار دهه شاعری مشیری به دست می‌دهد و در کنار گردآوری دیدگاه‌های مختلف، نمونه‌هایی از شعرهای او را نیز شرح و تفسیر می‌کند. سودمندی آن در این است که بحث را از سطح کلیات به سطح شعرهای معین بازمی‌گرداند. با این همه، چون برگزینش و تفسیر شماری از شعرها تکیه دارد، بهتر است در کنار مجموعه‌های کامل‌تر و منابع نقادانه خوانده شود.

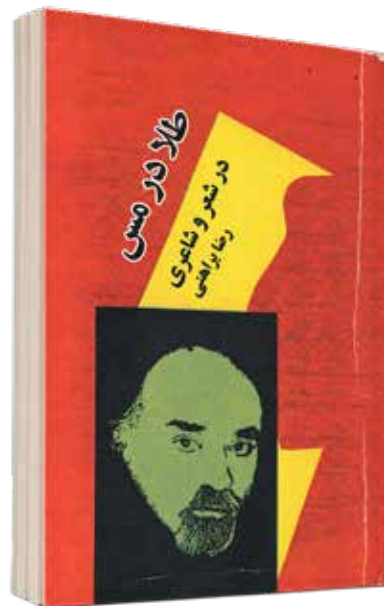
طلا در مس
(مجلد دوم)

نویسنده: رضا براهنی

ناشر: نویسنده

زمان تقریبی مطالعه: ۱ ساعت

بخش پیشنهادی: شاعری کلی‌باف، تنبل و احساساتی

معرفی

این بخش نمونه‌ای مهم از نقد رادیکال شعر رمانتیک معاصر است. براهنی در این نوشته، شعر مشیری را از منظر تخیل، کشف زبانی، خلاقیت و انسجام می‌سجد و آن را در مجموع شعری کم‌مایه‌تر از شهرت عمومی‌اش می‌داند. اهمیت این متن فقط در تندی داوری‌های آن نیست، بلکه در این است که منطق بخشی از نقد مدرن فارسی را آشکار می‌کند؛ نقدی که شعر مشیری را نماینده ذوقی متعلق به گذشته می‌دید. خواندن این نوشته، حتی اگر به پذیرش نهایی آن نینجامد، برای فهم مناظره ادبی پیرامون مشیری ضروری است.

مرحله پنجم: خوانش مستقیم دفترهای شعر

در این مرحله، خواننده باید داوری‌های تاریخی و انتقادی را با خود شعرها بسنجد. پرسش اصلی این است که در مسیر آثار مشیری، چه چیزهایی تداوم می‌یابد و چه چیزهایی دگرگون می‌شود: زبان، موسیقی، تصویر، عاطفه، نسبت فرد و جامعه، و میزان نوآوری.

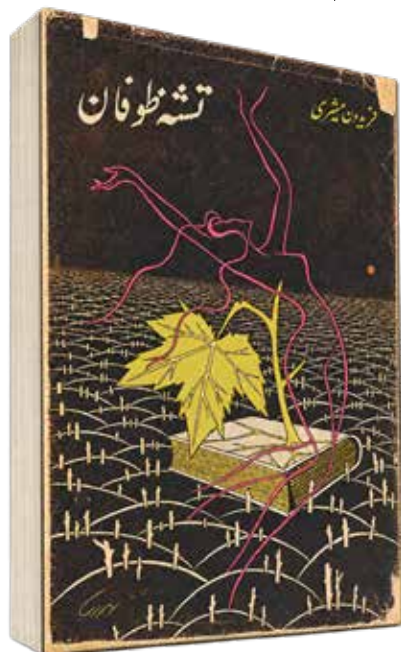
تشنه طوفان

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: صفی‌علی‌شاه (چاپ نخست)، سخن (چاپ سوم)

نخستین انتشار: ۱۳۳۴

زمان تقریبی مطالعه: ۷ ساعت

معرفی

نخستین دفتر مشیری است و برای شناخت جایگاه آغازین او در شعر نو قدمایی اهمیت بنیادی دارد. مقدمه شاعر بر این کتاب نیز از حیث درک نگاه او به تحول شعر نیمایی اهمیت دارد؛ نگاهی که بر حرکت تدریجی و پرهیز از شتاب در نوآوری تأکید می‌کند. این دفتر همچنین از منظر تاریخ نقد، سندی مهم از نحوه مواجهه معاصران با شعر او در دهه ۱۳۳۰ است.

گناه دریا

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: نیل (چاپ نخست، ۱۳۳۷) چشمه (چاپ یازدهم، ۱۳۹۵)

زمان تقریبی مطالعه: ۳ ساعت

معرفی

این مجموعه از دفترهای مهم دوره نخست شاعری مشیری است و در شناخت جایگاه او در شعر رمانتیک دهه ۱۳۳۰ نقش دارد. اهمیت آن فقط به خود شعرها محدود نمی‌شود، بلکه در حاشیه آن مناقشات انتقادی مهمی نیز شکل گرفته است. از این رو، کتاب هم ارزش ادبی دارد و هم ارزش تاریخی.

ابر

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: تابان (چاپ نخست، ۱۳۴۰)، مهر و ابر (۱۳۹۰)

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

اهمیت این دفتر بیش از همه به حضور شعر «کوچه» بازمی‌گردد؛ شعری که سهمی بزرگ در تثبیت نام مشیری در حافظهٔ عمومی داشته است. مطالعهٔ این مجموعه برای سنجش نسبت میان شهرت عمومی و کیفیت ادبی آثار مشیری ضروری است.

بهار را باور کن

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: نیل (چاپ نخست، ۱۳۴۷)، چشمه (چاپ شانزدهم، ۱۴۰۰)

زمان تقریبی مطالعه: ۴ ساعت

معرفی

این دفتر در دوره‌ای منتشر شد که ذائقه مسلط شعر مدرن در حال تغییر بود. از این رو، خواندن آن فرصتی فراهم می‌کند تا نسبت شعر مشیری با تحولات اواخر دهه ۱۳۴۰ سنجیده شود: آیا شاعر در همان افق پیشین باقی مانده است، یا نشانه‌هایی از تحول در زبان و نگاه او دیده می‌شود؟

پرواز با خورشید

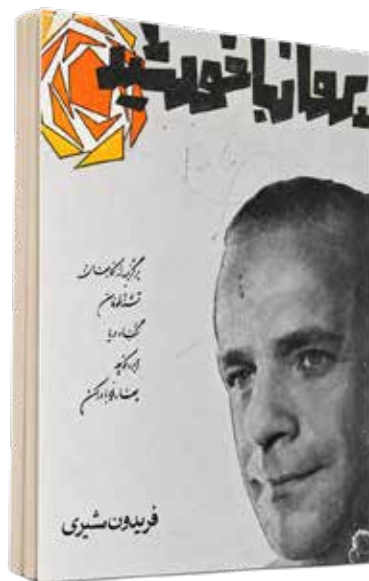
شاعر: فریدون مشیری

ناشر: صفی‌علی‌شاه (چاپ نخست، ۱۷۶ ص، ۱۳۴۷)

مهر و ابر (چاپ چهارم، ۴۹۴ ص، ۱۳۹۲)

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

(۱۶ ساعت برای نسخه مهر و ابر)

معرفی

این کتاب گزیده‌ای از چند دفتر نخست شاعر است و امکان مرور فشرده‌ای بر دوره آغازین و میانی کار او می‌دهد. برای خواننده‌ای که می‌خواهد پیش از ورود به همه دفترها تصویری کلی از مسیر شعری مشیری به دست آورد، این اثر مدخلی مفید است.

از خاموشی

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: زمان (چاپ نخست، ۱۳۵۶)، سخن (چاپ هفتم، ۱۳۹۴)

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

این دفتر امکان بررسی تداوم یا دگرگونی شعر
مشیری را در نیمهٔ دوم دههٔ ۱۳۵۰ فراهم می‌کند. در
این مرحله می‌توان سنجید که شعر او در مواجهه
با تحولات ادبی و اجتماعی آن دوره چه اندازه
دگرگون شده یا بر ویژگی‌های پیشین خود پای
فشرده است.

مروارید مهر

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: چشمه

زمان تقریبی مطالعه: ۳ ساعت

معرفی

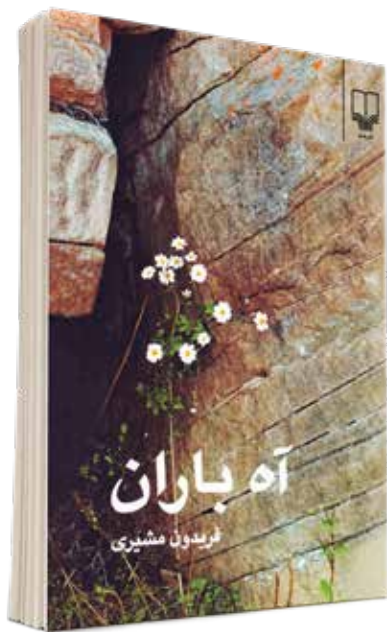
این مجموعه با تمرکز بر شعرهای دریایی، بخشی
مشخص از تجربه شعرى مشیری را برجسته
می‌کند. حضور برخی قالب‌های کلاسیک در کنار
شعرهای نیمایی نیز نشان می‌دهد که پیوند او با
موسیقی و ساختارهای سنتی همچنان پابرجاست.

آه باران

✿ شاعر: فریدون مشیری

✿ ناشر: چشمه

✿ زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

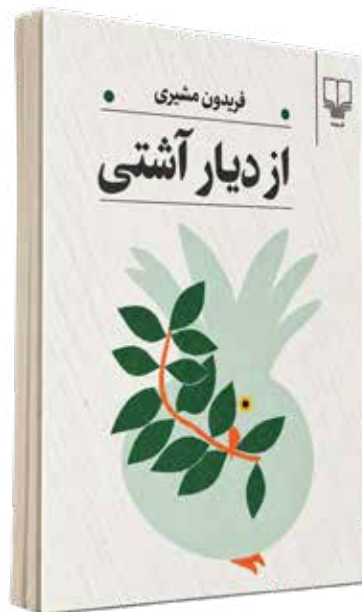
در این دفتر، سوییۀ اجتماعی و همدلانه شعر
مشیری آشکارتر می‌شود. حضور پررنگ‌تر رنج‌های
جمعی، به‌ویژه در نسبت با تجربه‌های تلخ تاریخی،
این مجموعه را به یکی از منابع مهم برای بررسی
حرکت شعر او از تغزل فردی به افق‌های انسانی‌تر
بدل می‌کند.

از دیار آشتی

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: چشمه

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

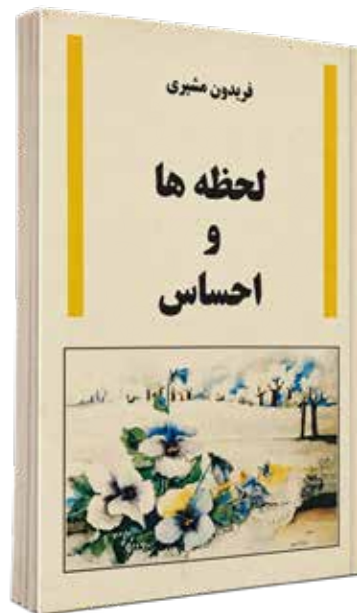
این دفتر را می‌توان در امتداد گرایش انسان‌گرایانه
شعر متأخر مشیری خواند. مفاهیمی چون آشتی،
همدلی، امید و پیوند عاطفه فردی با معنایی
فراگیرتر در آن برجسته‌اند.

لحظه‌ها و احساس

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: سخن

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

این کتاب گزیده‌ای از شعرهای مشیری است و برای آشنایی فشرده با جهان شعری او سودمند است. هرچند جایگزین خواندن دفترهای مستقل نمی‌شود، می‌تواند تصویری مقدماتی از گستره مضمونی و عاطفی آثار او به دست دهد.

آواز آن پرنده
غمگین

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: چشمه

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

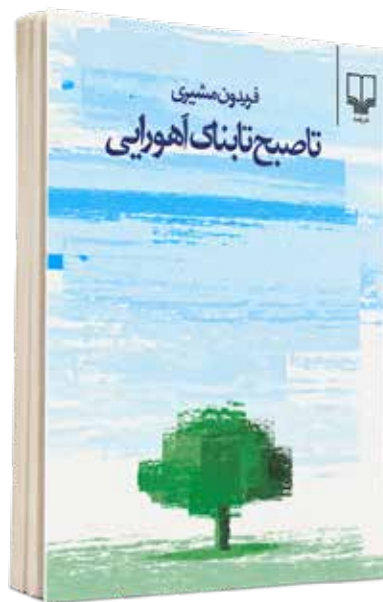
این دفتر از مجموعه‌های سال‌های پایانی زندگی شاعر است و لحنی تأملی‌تر و اندوهناک‌تر دارد. در کنار مضامین آشنایی چون عشق و مهربانی، در این مجموعه می‌توان به حضور پررنگ‌تر گذر عمر، تنهایی و تأمل در فرسودگی زمان توجه کرد.

تا صبح تابناک
اهورایی

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: چشمه

زمان تقریبی مطالعه: ۵ ساعت

معرفی

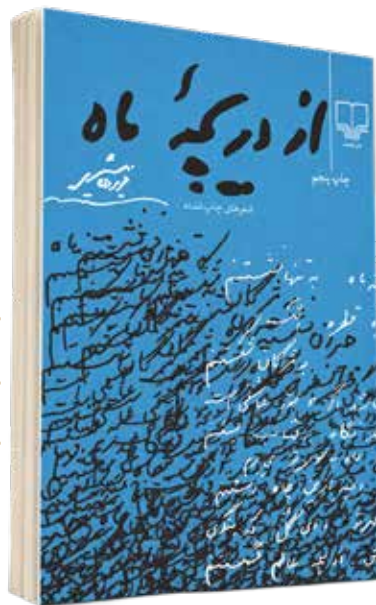
واپسین دفتر شعر شاعر است و از این حیث برای شناخت جمع‌بندی نهایی کارنامه او اهمیت دارد. این مجموعه هم‌زمان تداوم دو گرایش اصلی در شعر مشیری را نشان می‌دهد: تعلق به موسیقی و ساختارهای سنتی، و استفاده از امکانات شعر نیمایی.

از دریچه ماه

شاعر: فریدون مشیری

ناشر: چشمه

زمان تقریبی مطالعه: ۶ ساعت

معرفی

این مجموعه که پس از درگذشت شاعر منتشر شده، وجه اجتماعی و صلح‌خواه شعر مشیری را برجسته‌تر نشان می‌دهد. از این رو، برای بررسی مرحله پایانی تحول شعر او و پیوند عاطفه با دغدغه‌های انسانی و اجتماعی اهمیت ویژه دارد.

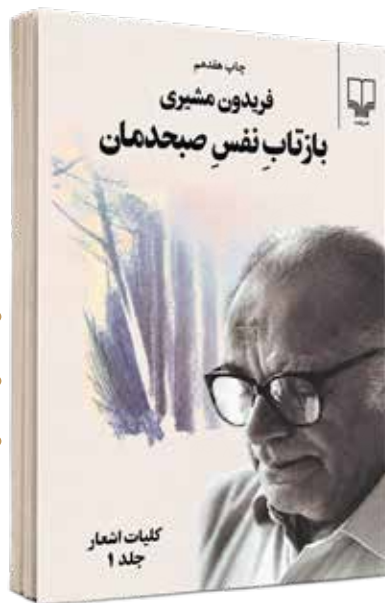
مرحله ششم:
بازخوانی جامع آثار

بازتاب نفس
صبحدمان
دو مجلد

✿ شاعر: فریدون مشیری

✿ ناشر: چشمه

✿ زمان تقریبی مطالعه: ۵۶ ساعت

معرفی

این مجموعه دو مجلدی کلیات اشعار فریدون مشیری را دربر می‌گیرد و مهم‌ترین منبع برای بازخوانی جامع آثار اوست. مطالعه آن به خواننده امکان می‌دهد که مسیر شعر مشیری را به صورت پیوسته دنبال کند و داوری خود را نه بر اساس چند شعر مشهور یا چند گزیده منتخب، بلکه بر پایه کلیت کارنامه او استوار سازد.

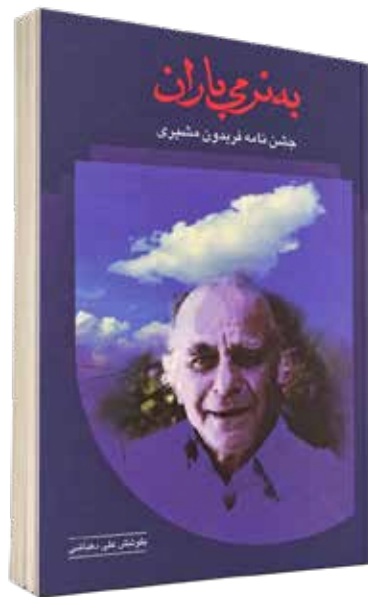
مرحله هفتم: تاریخ دریافت
و تصویر عمومی شاعر

به نرمی باران:
جشن نامه فریدون
مشیری

✿ کوشنده: علی دهباشی

✿ ناشر: سخن

✿ زمان تقریبی مطالعه: ۲۶ ساعت

این کتاب را باید در پایان سیر خواند، زیرا بیش از آنکه پژوهشی یک‌دست و روشمند باشد، پرونده‌ای جامع از زندگی، آثار و بازتاب فرهنگی مشیری است. خاطرات، گفت‌وگوها، نقدها، شعرها، ترجمه‌ها، اسناد و تصاویر گردآمده در آن، امکان می‌دهد که چهرهٔ عمومی و خاطره‌انگیز شاعر با تصویری که از خلال تاریخ ادبی، نقدها و خود آثارش به دست آمده مقایسه شود. از این منظر، این کتاب برای شناخت تاریخ دریافت شعر مشیری و نحوهٔ شکل‌گیری سیمای عمومی او اهمیتی ویژه دارد.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

